

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף מא:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה צה

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת

ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
תורה צד
תהלים יב (ט) פביב רשעים
יתהלכון קרם ולות לבני
אדם:

תורה צד
שמות כי תשא ל (יב) כי
תשא את ראש בני ישראל
לפקודיהם ונתנו איש כפר
נפשו ליקון בפקד אתם ולא
יתה קהם נגף בפקד אתם:

תורה צה
שמות כי תשא לג (יא) ודבר
יקח אל-ימשה פנים אל-פנים
כאשר ידבר איש אל-רעהו
ושב אל-תפלתה ומשלתו
ויושע בנינו זער לא יקיש
מתוך האהל:

תורה צח
שיר השירים ה (ו) פתחתי
אני לדודי ודודי חסד קצר
נפשי יצאה בדבור בקשתיהו
ולא מקצתיהו קראתיו ולא
ענני:

מא:

ליקומי

צג צד צה צו צז צח

מוהר"ן תנינא

ואלה מוסיף על הראשונים. מה שלקמתי מתוך

שיחותיו הקדושים [א]:

צג שמעתי

בשמו שאמר לענין המהלוקת שהיו הולקים עליו. כי ארו"ל (ברכות ו' ע"ב) **ברום זולות לבני אדם** [2], אלו דברים העומדים ברומו של עולם, ובני אדם מולולין בהם. ומאי ניהו תפילה. ע"כ מחמת שכל עסקו תפילה. כי בענין תפילה היה מרבה לדבר עם אנשיו. והזהירם מאודי להרבות בתפילה והתבודדות ושיחה בינו לבין קונו כמבואר בספריו הקדושים [3]. ויותר מזה הרבה לדבר עמנו והיוק אותנו בהתחזקות בלי שיעור. להרבות בתפילה והתבודדות ע"כ בני אדם מולולין בו ומבוזין אותו והולקין עליו. כי כל עסקו הוא תפילה [4] שהם דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מולולין בהם והבן :

צד שמעתי

מפיו הק' שהיה כתוב אצלו תורה על ענין ראש השנה שצריכין לנסוע לצדיקים על ר"ה. והיה מבואר שם מענין שלשה ראשים שמתקבצין בראש השנה. כשזוכין אז להיות אצל הצדיק. כי הצדיק הוא בחי' **ראש**, כי הוא **ראש בני ישראל** [5]. ו**ראש השנה** הוא ג"כ בחי' **ראש** כי הוא **ראש** השנה [6]. וכל אחד בא עם מוחו ודעתו להצדיק ומקשר דעתו ומוחו שבראשו. שזהו ג"כ בחי' **ראש**. להצדיק שהוא **ראש** בני ישראל **בראש** השנה. נמצא שנתקבצו שלשה ראשים יחד. והיה לו בזה תורה שלימה. ולא זכיתי לקבלה :

צה לענין

התבודדות ושיחה בינו לבין קונו ואמירת תהלי ותחינות¹ ובקשות. טוב מאוד כשזוכין לאומרם² בלב שלם באמת עד שזוכה³ לככות לפני השי' כבן הבוכה לפני אביו [7]. אבל אמר שכשהאדם אומר תחינות ובקשות וחושב בלבו ומצפה שיבכה. זאת המחשבה אינה טובה. והיא מבבלת ג"כ את דעתו כי מחמת זה אינו יכול לומר הבקשות בלב שלם בשלימות. כי צריכין בשעת אמירת תחינות ובקשות להרהיק מעצמו כל מיני מחשבות הוין שבעולם. רק לכוון דעתו אל הדיבורים שהוא מדבר לפני השם יתברך. **כאשר ידבר איש אל רעהו** [8]. ואז ממילא בקל יתעורר לבו עד שיבא לכביה גדולה באמת. אבל כשהושב ומצפה על זה שיבכה. אזי זה וזה אינו עולה בידו. כי האמירה בעצמה נתבלבלה על ידי זה כנ"ל. כי זה שחושב ומצפה שיבכה. הוא גם⁹ בחי' מחשבה זרה שמבלבלת הכוונה. שאינו יכול לשמוע היטב מה שהוא מדבר עי"ו. כי העיקר לדבר הדיבור באמת לפני השי"ת בלי שום מחשבות אחרות כלל כנ"ל. ואם יזכה לכביה באמת מה טוב. ואם לאו לאו. ולא יבלבל אמירתו בשביל זה כנ"ל :

צו עוד אמר לענין התבודדות שהי' דרכו ז"ל לזרו מאד בזה להיות רגיל מאד בהתבודדות לפרש שיחתו לפני השם יתברך בכל יום ויום. ואמר שאפילו כשאין יכולין לדבר כלל. אפי' כשמדברין רק דיבור אחד גם כן טוב מאוד¹⁰. ואמר, שאפילו אם אינו יכול לדבר רק דיבור אחד, יהיה חזק בדעתו, וידבר אותו הדיבור כמה וכמה פעמים בלי שיעור וערך. ואפי' אם יבלה כמה וכמה ימים בדיבור זה לבד, גם זה טוב. ויהיה חזק ואמיץ וירבה לדבר אותו הדיבור פעמים אין מספר. עד שירחם עליו השם יתברך. ויפתח פיו ויוכל לפרש שיחתו :

ואמר שהדיבור יש לו כח גדול מאוד¹¹. כי הלא יכולין ללוש על קנה שריפה שלא תוכל לירות. והבן. ואז כשידבר מזה. דיבר הרבה מהתבודדות. והאריך מאד בשיחה נפלאה בכמה מיני לשונות. והיוק אותנו וזירו אותנו מאד מאד בזה להתחזק להרבות בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו. ואמר, שרצונו שיהיה לנו כל היום כולו התבודדות. ולבלות כל היום על זה. אך לאו כל אדם יכול לקיים זאת. על כן בהכרח לצוות להם שיהיה להם על כל פנים איזה שעה התבודדות. כי גם זה טוב מאד. אבל מי שלבו חזק בה'. ורוצה לקבל עליו עול עבודתו ית' כאמת, רצונו, שיהיה לו כל היום התבודדות. והזכיר אז מאמר חז"ל (ברכות כא) ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו :

צז עוד שמעתי בשמו. לענין מעלת השיחה בינו לבין קונו. שאמר. שעל תפילות ותחינות ובקשות הסדורות מכתב. כבר יודעין מהם כל המחבלים והמקטריגים. והם אורבים על הדרכים של אלו התפילות מחמת שיודעים מהם מכתב. כמו למשל על הדרך הכבושה הידוע ומפורסם לכל. שם אורבים רוצחים וגולנים תמיד מחמת שיודעים מדרך זה כבר. אבל כשהולכין בנתיב ודרך חדש שאינו נודע עדיין. שם אינם יודעים לארוב שם כלל. כמו כן לענין הנ"ל. כי השיחה שמדבר האדם עצמו בינו לבין קונו. הוא דרך חדש ותפילה חדשה שהאדם אומרה מלכו מחדש. על כן אין המקטריגים מצויים כל כך לארוב. ואעפ"כ הזהיר מאד גם על אמירת שאר תחינות ובקשות. כמבואר בדברינו כ"פ [12]:

צח עוד אמר לענין התחזקות בהתבודדות ותחינות

ובקשות. כי הדיבור יש לו כח גדול לעורר את האדם. אע"פ שנדמה להאדם שאין לו לב. אף על פי כן כשידבר הרבה דברי התעוררות ותחינות ובקשות וכיוצא. זהו בעצמו שמדבר. הוא בחי' התגלות התעוררות לבו ונפשו להשי"ת. כבחי' [13] **נפשי יצאה בדברו** [2]. שהדיבור בעצמו הוא התגלות הנפש והלב [14]. ולפעמים על ידי שידבר הרבה אף על פי שיהיה בלא לב כלל,

¹⁰ גם בתרלד-גם, ומתולד-ג"כ
¹¹ מתולד-מאד
¹² מתרצו-מאד
¹³ עיין ספר השתפכות הנפש
¹⁴ שיר השירים ה'
¹⁵ בדברו - עיין תורה קנו
¹⁶ עיין לעיל תורה לא קמא לשון מוהר"ן תורה נא (להבין הענין עיין ערבי נחל ויקהל דרוש א' ועי"ש וישלה דרוש ב' בשם הבעש"ט עה"פ נפשי יצאה בדברו)

¹ עיין שיש"ק ח"ו סימן תס כל עניני היא התפלה (ובטעות צויין שם לתורה קא תנינא) ועיין ח"י"ט רכ כל עניני הוא ראש השנה ועי"ש תקעט את הענין שלי אינו יודע שום אדם.
² * לשה"כ שמות ל' יב. [ועיין לעיל תורה קיא ובמדבר רבה יט כח ותקוני זוהר דף ג:]
³ עיין תורה ה' תנינא את טו
⁴ בתרלד-ותחינות
⁵ מתולד-מאד
⁶ מתרצו-לאמרם
⁷ גם בתרלד-שוזכה, ומתולד-שיזכה
⁸ עיין שיחות הר"ן ז' ולקוטי עצות ראש השנה יא
⁹ שמות לג יא. ועיין חיי מוהר"ן תלש שכך עיקר התפלה בפשיטות גמור כתינוק לפני אביו וכאיש אל רעהו. ועיין לקמן סוף תורה צט. לעומת זה עיין תנא דבי אליהו רבה פ"ח שחוקיהו המלך נתחייב מיתה על שדיבר אל הקב"ה כחבר, עי"ש, כי צריך לדבר באימה וביראה וברתת בויע. וצ"ע מלקוטי עצות התבודדות כ'.

¹⁰ צ"ע במה זכו לג שיחות אלה להצטרף בתקפא לספר ליקוטי מוהר"ן יותר מכל השיחות שנדפסו בספר שיחות הר"ן ובפרט קיא שיחות ראשונות שם שכבר קראם מוהר"ג ליקוטי מוהר"ן כשהדפיסם בסוף ספורי מעשיות דפ"ר, עי"ש. מה שלא זכו אפילו תורות מכת"י רבינו כיון שנמצאו אחרי הדפסת מהד' תקפא. ואולי כי ידוע שהתורות שבספר לקוטי מוהר"ן בשני החלקים הוגהו ע"י רבינו. וצ"ע אולי שיחות אלה זכו להגהה ואע"פ שאינם בדפ"ר.
¹¹ תהלים יב ט'
¹² מתרצו-מאד
¹³ מתרצו-בתפילה
¹⁴ בליקוטי מוהר"ן תורה נב נד קח בח"א וכה תנינא כי מתורה צג תנינא לא נדפס עדיין אלא בתקפא. ובשיחות הר"ן שיהיה סח כי בדפ"ר בשנת תקעו נדפסו בסוף ספורי מעשיות רק עד שיחה קטו. ושאר שיחות היו עדין בכת"י של חיי מוהר"ן, ועיין ליקוטי עצות דפ"ר שנת תקעו כג אותיות בענין ההתבודדות.

מאמר התבודדות כבן הבוכה לפני אביו

מספח"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

אף על פי שהבכיה לפני השם יתברך בתחנונות ובקשות טובה מאד, אף על פי כן כשאדם אומר תהלים או שאר תחנונות ובקשות או שמישיח בינו לבין קונו וחושב ומצפה ומסתכל בדעתו, בכל פעם שיבכה ויוריד דמעות, גם זה הוא מחשבה זרה ומבלבלת הכונה. כי העקר שיוכן דעתו לומר הדבורים בכל לבו באמת. שיטה אזנו ולבו לשמע מה שמוציא מפיו, ואם יתעורר לבכיה מה טוב ואם לאו אל יבלבל כונתו בשביל זה: (לק"ע התבודדות טו)

ליקוטי הלכות

אין

שיחות

טוב מאד מי שיכול לשפך שיחו לפני השם יתברך ברחמים ותחנונים כבן המתחטא לפני אביו (טו). כי הלא השם יתברך כבר קראנו בנים כמו שכתוב: "בנים אתם לה' אלקיכם" (דברים י"ד א). על כן טוב מאד לפרש שיחתו וצערו לפניו יתברך כבן שקובל לפני אביו (כ) בתנועות של חן ורחמים שקורין (פיעשטשין). ואף אם נדמה להאדם שלפי מעשיו אינו כבן לפני יתברך עם כל זה הלא השם יתברך קראנו בנים כנ"ל (כי בין כך ובין כך קרויים לך בנים) (כא) ואם עתה הוא מגרש אותי חס ושלום מבחינת בן, הטוב בעיניו יעשה. עלי לעשות את שלי לעשות עצמי כבן כנ"ל. (כב) ומה טוב כשיכול לעורר לבו בתחנונים עד שיבכה ויוריד דמעות כבן לפני אביו: (שיחות הר"ן אות ז)

קושיות

- א. לאומרם בלב שלם באמת עד שזוכה לבכות לפני הש"י כבן הבוכה לפני אביו – צ"ע לפי המבואר בהמשך שהבכיה טוב רק כשבא ממילא, מה רוצה רבנו לומר לנו כאן? הרי אם הבכיה יבוא ואם לא אין לו להשתדל שיבוא? זה בעצמו רוצה רבנו ללמד שגם כשמצפה שיבוא היא מחשבה זרה וסיבה שלא יבוא מלב שלם.
- ב. צ"ע מדוע תפילה בבכי מתקבלת יותר מתפילה בשמחה הרי מצווה להיות בשמחה תמיד, ובשלמא על החורבן אמרו חז"ל ממעטים בשמחה אבל אדם על חסרונו אפילו חסרון רוחני מי התיר לו למעט בשמחה ועוד לבכות? ובאמת ראיתי/ו בשם ר' בונם שמעלת השמחה גדולה ממעלת הדמעות ששמחה שוברת גם שערים נעולים. אבל נראה שרבנו לא סובר כך. וראה של"ה הקדוש/ו שיש שתי קליפות לילי' ומחלת שלכל אחת מחנה גדול שלוחמות נגד התפילות, אחת מכניעים ע"י בכי דקדושה והשניה ע"י שמחה של מצווה.

ר"ד בסלו תשפ"ו ירושלים

בספר שערים מצויינים (בנדיקט מרדכי) נזיקין על ב"מ נט.

ספר השל"ה הקדוש שני לוחות הברית – פרשת בשלח אות ויא) כבן רמזתי למעלה (אות ג) והארכתי במקום אחר (פרשת תצא אות לב), כי בין שמים לארץ מלא מקטרגים שלא מניחים לעלות התפלה. ורבותינו ז"ל תקנו פסוקי דזמרה לחתך אותם שתוכל התפלה לעלות, ועל כן השח בין ברוך שאמר לישתבח שאז אין פסוקי דזמרה פועלים, חוזרת התפלה מאותן מעורכי מלחמה, שהן הקלפות הלוחמים נגד התפלה. ומבאר בזה (ראה ח"א דף נ"ה ע"א) שהם שני פתות, והם נקראות שתי נשים זונות, והם מחלת ולילית, למחלת יש תע"ח פתות פמנין 'מחלת' ולילית יש ת"ף פתות פמנין 'לילית', והם ממלאים כל חלל העולם. וכבר נתבאר זה בספר קול בוכים בפסוק (איכה ה, יא) 'נשים בעיון ענו'. והענין, שבדאי אף בחרבן היו כמה חכמים וחסידים גדולים שהיו מתפללין תפלות גדולות, אבל אלו שתי נשים ענו לציון, פי גבר קטרוגם ולא הועיל שום ענין להעלות התפלות והיה מקום 'שתם תפלת' (שם ג, ח). ובמקום אחר רמז (שם א, ה) 'איבך שלוי', ובאר בקול בוכים, כי אלו הנשים תמיד לוחמות זאת עם זאת, כי הם שני הפכים, מחלת היא הפל מחולות ושמחה, וממנה נמשכים אותן הלצים ובעלי משתה, וטוב הרוג בקר ושחוט צאן, ולילית היא ההפך לשון יללה, וממנה נמשכין בעלי מרה שחורה ויגון ואנחה בר מנון, על כן הם לוחמות ביחד. ויש בזה תועלת לתפלות ישראל, כי מכח שהם טרודים ביחד אינם משגיחים כל כך על קטרוג ישראל, ואז אפשר לתפלה לעלות. אבל בזמן החרבן אז אותן האויבים שלו, עשו שלום ביניהם, על כן סתם התפלה. והנה כבבוש הארץ שלחו שני אנשים מרגלים, והם ברום מעלתם הכניעו אלו הקלפות של שתי נשים הזונות ההם. עד שבימי שלמה המלך ע"ה שהיתה הלכנה במלואה, ונכנעו לגמרי לפני שלמה, וישב שלמה על כסא ה' (דברי הימים א כט, כג), וזהו סוד (מלכים א ג, טז) 'אז תבאנה שתי נשים זנות' כל זה מתבאר מתוך הזהר (ראה ח"א דף ע"ג ע"ב; רמ"ג ע"א, ועוד) ומבאר בספר הנזכר לעיל:

שם אות (יב) והנה בארתי על ענין זה רמז פרשת 'כי תצא למלחמה' (דברים כא, י), במלחמת רשות הפתוב מדבר, אבל במלחמת חובה פתיב (שם כ, טו) 'לא תחיה כל נשמה'. וענין 'וראית בשביה אשת יפת תאר' (שם כא, יא) וענין סמיכת הפרשה 'כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה' (שם שם, טו). השנואה רומזת ללילית המייללת, והאהובה היא מחלת המוחללת והיא היפת תאר.

ג. צ"ע לאיזה בכי הכוונה? נראה שבדרך כלל הבכי בתפילה הוא מרוב הרגשת החיסרון, בדרך כלל חסרון גשמי ומסתמא כונת רבנו יותר לחסרון רוחני בעיקר קרבת אלקים. אבל גם על חוסר הצלחה בלימוד או חוסר דיבורים בהתבודדות/ו

ד. כדבר איש אל רעהו – היתכן לדבר אל הקב"ה אפילו לא כדבר תלמיד לרבו? ונ"ל שהוא בחי' עת לעשות לה' הפרו תורתך. שכיון שיראת ה' שלנו היא לא טבעית לכן רק ע"י שקצת מסיח דעתו ממנה יכול לדבר באמת מעומק הלב/ו.

ה. כדבר איש אל רעהו – צ"ע מתנא דבי אליהו רבה פ"ח (ראה לקמן בהערה) זה לשונו שם – נראה שהיה חזקיה מדבר עם הקב"ה כאדם שהוא מדבר עם חבירו.... ואמר ליה ישעיהו הנביא לחזקיהו המלך והלא אדם שהוא מדבר עם מי שהוא גדול ממנו הלא מרתיע כל גופו ונזדעזעין כל אבריו המדבר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה עאלו שיהא מדבר באימה וביראה וברתת ובזיע. לפיכך חלה חזקיה חולי גדול. עכ"ל. וצ"ע הרי בשמות לג יא התורה מספרת שהקב"ה דיבר עם משה כאשר ידבר איש אל רעהו. ונראה לחלק שבשמות הקב"ה דיבר על משה כרעהו ולא משה לא כתוב שדיבר אל הקב"ה כרעהו. עוד נראה לכאורה שיש לחלק בין "רעהו" לחבר/ו. אלא שצ"ע מלקוטי עצות התבודדות יט – וצריכין להרגיל עצמו בזה, שידבר עם השם יתברך כמו שמדבר עם רבו או חברו. ואולי ע"כ הקיש חברו לרבו לומר שידבר עם ה' ית' כחברו כמו עם רבו בד"א וכבוד.

ו. צ"ע מדוע בגמ' לא מסופר שישעיה הנביא אמר לו את הסיבה האמיתית שאומר התנא דב"א, אלא סיבה אחרת? אולי הגמרא העלימה את הטעם הזה לדורות, כי יהיו כאלה שיפחדו לדבר אליו ית', ומשם למד רבנו שבאמת לאנשים כערכינו קשה לדבר כל מה שבלב עם זהירות בדיבור, על כן הבין שהקב"ה שחותרו אמת מעדיף בעוותותיה שנקל קצת בכבודו כדי שנצליח לדבר דבור אמת. אבל נראה שמי שיכול ראוי שיזכור שבאמת מסברא זה לא פשוט כלל. וכנ"ל שיש הבדל בין רעהו לחבר.

ז. כשחושב ומצפה על זה שיבכה – משמע שרק בכי שבא מעצמו מועיל ולא בכי שעושה עצמו בוכה. וצ"ע הרי כתיב ותרא נער בוכה ותחמול ובתיה לא ידעה אם עושה עצמו בוכה או לא ואעפ"כ הבכי מעורר רחמים בכל אופן. וראה שמות רבה א' כד שמלאך גבריאל הכה את משה כדי שיבכה ובתיה תתמלא עליו רחמים/ו ותחמול ותקח אותו. אבל עיין שהשל"ה הקדוש בשני לחות הברית/ו כתה שאם לא מתעורר לבכיה יעשה עצמו בוכה.

ח. כדבר איש אל רעהו – ולעיל אמר כבן הבוכה לפני אביו וצ"ע – כדבר איש אל רעהו זה כדי שנוכה לדבור בלב שלם, ורק עי"ז אפשר שנוכה לבכי אמיתי כבן הבוכה לפני אביו. וראה מאירי ב"מ נט. שתפילה שיוצאת ממעמקי הלב עד שהדמעה גוברת עליו מקובלת יותר עכ"ל משמע שהבכי מלמד על התפילה שהיא מעומק הלב.

ואמר במלחמות הרשות שהיא ארץ העמים, ויש ונחוו ביותר הקלפות, אָמר יִרְאִיתָ בְּשִׁבְיָה אֲשֶׁת יַפֶּת תֹּאמֶר. הַעֲנֵנִי, פִּי תִקְוֶה לְהִכְנִיעַ הַקְּלָפוֹת הַהֵם הוּא מִצַּד עֲשׂוֹת הַטּוֹב רוֹמֵז לְפַעֲלָתָם. הִדְיֵנוּ לְהִכְנִיעַ לִילִית הוּא בְּסוּגִיפִים וְתַעֲנִיתִים וְצַעַר בַּלֵּב וְהַהֲכָנְעָה, וּבַתְּפִלָּה שְׁעָרֵי דְמַעוֹת, וְאֵז נִכְנַעַת לִילִית. וְהַכְּנִיעַ אֶת מַחְלַת הוּא בְּשִׂמְחָה שֶׁל מִצְוָה, לְשִׂמְחָה בְּמִצְוֹת וְלְשִׂמְחָה בְּשִׂמְחָת וְיָמִים טוֹבִים, וְלְשִׂמְחָה עֲנִיִּים וְחֵן וְכֹלָה, וְלְשִׂמְחָה בִּידִיעַת הַבּוֹרָא וּבְהַשְׁגַּת קֶצֶת מְסוּדוֹתָיו, וְיָדִיעַת שְׂמוֹתָיו בְּרוּךְ הוּא בַתְּפִלָּה. וּכְשֶׁאֵין אֲנַחְנוּ בְּאַרְצֵנוּ אֲזִי עָרְבָה כֹּל שְׂמִיחָה, וְיִחַדְשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם/ו גו' (ישעיה א, יד) וְשׁוֹלְטוֹת הַקְּלָפוֹת בְּיוֹתֵר, אֲזִי קֹשֶׁה בְּמֵאֵד לְהִכְנִיעַ קְלַפְת מַחְלַת. וְהוּא סוּד יִרְאִיתָ בְּשִׁבְיָה אֲשֶׁת יַפֶּת תֹּאמֶר/ פִּי הִיא קִימַת. רַק קְלַפְת לִילִית אֲשֶׁר הִכְנַעְתָּה בְּשְׁעָרֵי דְמַעוֹת כְּמוֹ שְׂפִתְבָּתֵי, וּבְדְמַעוֹת מְכַנְיַעִים אוֹתָהּ, עַל כֵּן כֹּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ חוּץ מִשְׁעָרֵי דְמַעוֹת (בְּרִכּוֹת לֵב ב). וְעַל אֵלּוּ שְׁנֵי עֲנָנִים, 'עֲבָדוּ אֶת ה' בִּירְאָה' (תהלים ב, יא) לְבַטֵּל לִילִית, וְעֲבָדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה' (שם ק, ב) לְבַטֵּל מַחְלַת. וְהַשְּׂמִיחָה שֶׁל הַתְּפִלָּה הִיא יָדִיעַת הַשְּׂמוֹת, וְעוֹשֶׂה רָשָׁם לְמַעֲלָה עַד שְׁנַעֲשֶׂה עֲטָרָה לְרֹאשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגוֹרֵם לְמַעֲלָה יְחוּד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ:

י תורה כה תנינא – וגם יוכל לעשות לו שיחה ותפלה מזה בעצמו. ועל זה בעצמו יצק ויתחנן לפניו יתברך, שנתרחק כל-כף, עד שאינו יכול אפלו לדבר. ויבקש מאתו יתברך רחמים ותחנונים, שיחמל עליו ויפתח פיו, שיוכל לפרש שיחתו לפניו.

י"ו יש גם כאלה שרק עם כוס קפה ורגל על רגל יכולים לדבר לפניו ית'.

י"ז חבר לשון שאנו שויים כמבואר בסנהדרין קב: רב אשי אוקי אשלשה מלכים אמר למחר נפתח חברין, אתא מנשה איתחזי ליה בחלמיה אמר חברך וחבירי דאבוך קרית לן, מהיכא בעית למישרא המוציא? אמר ליה לא ידענא, אמר ליה מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן.

י"ח בסוטה יב: שבתיה ירדה לטבול לגרות, והקשה (עמקא דפרשא שמות תשע"ד בשם שי לתורה) בשם הגרי"ז ואולי ירדה לרחוץ ותיריך שגוי אין לו מדת רחמנות וכיון שכתוב ותחמול הראייה שהיה זה אחרי שטבלה לגרות. והמעדני אשר שמות תשע"ד הקשה הרי ראתה בבית אביה בכל יום שהורגים שלש מאות תינוקות שירחץ בדמם לרפואתו ומה גרם לה לחמול דווקא על משה? ותיריך שע"י שהסתכלה בצדיק נשתנה נכנס בה מדת הרחמנות. ועיין משחת שמן ח"ד כט שמוכיח ממה שאמרו בשמות רבה יח ג' שהבכורות המצריות מתו לבד מבתיה שניצלה בזכות משה, הרי שלא נתגיירה קודם. וראה תורה שלימה שמות ב' הערה נה שהיתה מצורעת ומשה השתיץ עליה ונתרפאה ע"כ חמלה עליו.

י"ט השל"ה הקדוש שני לחות הברית – מסכת תמיד, נר מצוה, אות (טו) (בגרסא שלא מנוקדת אות מב) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (בְּרִכּוֹת לֵב ב) כֹּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ חוּץ מִשְׁעָרֵי דְמַעוֹת. עַל כֵּן יַעֲוֹר אָדָם עֲצֻמוֹ וְיִרְאֶה שְׂתַפְלִתוֹ תְּהִיָּה בְּדְמַעוֹה, וּבְדוּוֹיָיו וְהִזְכִּיר עוֹנוֹתָיו, וּבְקִשְׁת הַסְּלִיחָה וְהַמְחִילָה, פְּשִׁיטָא וּפְשִׁיטָא שְׂיִהִיָּה בְּכִי וְתַחֲנוּנִים. וְאִף אִם לְפַעֲמִים אֵינוּ בּוֹכָה מִמֶּשֶׁ, יִהְיֶה קוֹל דְּבָרִים שְׂמֵדְבֵר בַּתְּפִלָּתוֹ, יִהְיֶה קוֹל נְמוּךְ וּמְשֻׁבֵר כְּאֵלוֹ הִיָּה בּוֹכָה. וְעַל זֶה רָמַז דּוֹד הַמְּלַךְ ע"ה (תהלים ו, ט) 'פִּי שָׁמַע ה' קוֹל בְּכִי'. לֹא אָמַר בְּכִי, רַק קוֹל בְּכִי. כְּלוֹמֵר, שְׁעוֹשֶׂה קוֹל כְּאֵלוֹ הִיָּה בּוֹכָה. וְיֹאמֵר הַכֹּל בְּקוֹל תַּחֲנוּנִים, בְּקוֹל עֲנִי וְאֲבִיזֵן הַמִּתְחַנֵּן: עכ"ל. ועי"ש עוד שמביא ראייה מזהר בלק קצה. שדוד המלך ראה שתפילת העני מתקבלת על כן עשה עצמו עני וכו' עי"ש.

ט. ואם יזכה לבכיה באמת מה טוב – צ"ע היכן הפסיק, ואם הפסיק אחרי באמת, צ"ע משמע שגם בכיה שאינה באמת יש בה קצת תועלת? כי ראיתי בשם רבי ברוך מממעזבוו שהקשה מדוע שערי דמעות צריך שער אלא שאינו נעול. ותיירך כדי שלא יכנסו דמעות שאינן של אמת. אבל בספר דברי יחזקאל (רבי יחזקאל שרגא האלברשטאם משינווא) כתב שרבי ברוך אמר זאת בדרך הלצה שאם בוכה כשזוהר את השער. וצ"ע מדוע סבר שהיא דרך הלצה. וראה דעה חכמה (פ' וירא תשע"ה עמ' יח) לרי"מ מורגנשטיין שהביא דבריו משמע שהבין שהלצה של צדיק היא אמיתית.

הקדמה

שהתפילה עם דמעות מתקבלת כבר מובא במדרש על דמעותיה של לאה שהיתה מיועדת לעשו ובזכות הדמעות הרבות שלה זכתה להיות האם של חצי מבני יעקב ומשיפחתה זכתה לעוד שנים דהיינו שרוב עם ישראל יצא ממנה^{טו}, ויעקב אבינו בצאתו לחרן שפך דמעות אין מספר שיזכה להנצל מלבן ולבנות את עם ישראל^{טז}. ואפילו דמעות רשעים כגון עשו/יא^{טז} וערפה/כ"ב. ועוד בעניין זה מובא הרבה בראשונים ראה כד הקמח/כ"ג. ובספר חסידים (אות לו ואות קל) שתפילה בדמעות מתקבלת גם כשלא מגיע לו מצד הדין. וראה שלטי גבורים/כ"ד שבכי אמיתי מעורר אפילו את הככבים לבכות עמו (משמע קצת שתפילה כזו בכוחה לשנות את הנהגת הגלגלים לטובתו). ובגמרא (ברכות לב: וב"מ נט.) אמרו שגם כשנעלו שערי תפילה כשנחרב הבית אבל שערי דמעות לא ננעלו. ואמרו היזהר בהונאת אשתך כי דמעתה מצויה. גם ראה זוהר (שמות יב:): "והנה נער בוכה, כיון דבכי אתעדו כל גזרין בישין דעלמא ... כיון דיכלון אינון דמעין בבכיה דישאל יפקון מגלותיה הדא הוא דכתיב (ירמיה לא) בבכי יבואו ובתחנונים אובילים". וכן כ"פ בזוהר עה"פ תפילה לעני כי יעטף. וגם הגאולה לעת"ל אינה אלא ע"י בכי (ב"ר צג יב/טו)

^ט מדרש רבה בראשית – פרשה ע פסקה טו – ועיני לאה רבות אמוראי דר' יוחנן תרגם קודמוי ועיני לאה הווי רכיבין א"ל עינוהי דאימך הווי רכיבין ומהו רבות רבות מבכיה שהיו אומרים כך היו התנאים הגדולה לגדול והקטנה לקטן והיתה בוכה ואומרת יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע א"ר הונא קשה היא התפלה שבטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה ורחל היתה יפת תואר עיקר סמניה של רחל לא היתה אלא נאה ורחל היתה וגו'.

^י ראה רבינו יונה בשערי העבודה י"א, שהדמעה היא כנגד ניסוך המים שהיו מנסכים על גבי המזבח כמובא בבבבאשית רבה פרשה עא פסקא טז – ר' בון אומר, כל אותן שנים שהיה יעקב בבית אל לא נמנע מלנסך, אמר ר' יוחנן, מי שיודע לחשוב כמה ניסוכין נסך יעקב אבינו ע"ה, יודע לחשוב מי טבריה, עב"ל המדרש. כלומר, כשם שאין חשבון למי טבריה, כך אין לניסוך ההוא חשבון, ואלו הן הדמעות שהיה בוכה בשעה שהיה מתפלל בבית אל, ואין מי שיודע מספר הדמעות חוץ מהקב"ה שהיה סופרן שנאמר בתהלים נ"ו "נדי ספרתה אתה" ואמרו חז"ל בשבת ק"ה, מלמד שהקב"ה סופרן ומניחן בבית גניזות וגם הוא יודע לספור מי טבריה.

^{יא} ראה תנחומא פרשת קדושים פרק טו – ר' אלעזר אומר שלש דמעות הזיל עשו הרשע אחד מעינו של ימין ואחד מעינו של שמאל והשלישית נקשרה בעינו ולא ירדה אימתי בשעה שברך יצחק את יעקב שנאמר (בראשית כז) וישא עשו קולו ויבך בוא וראה כמה שלוח נתן לו הקב"ה שנאמר (תהלים פ) האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש שלוש אין כתיב אלא שליש שלא היו ג' שלמות.

^{יב} ראה סוטה מב: דרש רבא בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר ותשאנה קולן ותבכינה עוד כתיב חץ חניתו וקרין עץ חניתו אמר רבי אלעזר עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים ולא לפתח ביה כלל לאודועי שבחיה דדוד:

^{יג} ראה רבינו בחיי בספרו "כד הקמח" ערך "וידוי" וז"ל: "צריך אדם שיבכה כשהוא מתוודה, שהדמעה מעיקרי התשובה ומתוך שהוא בוכה לבו נכנע ולבו מסכים אל החרטה ומואס חיי העולם הזה ומתנחם על עפר ואפר, ומתוך כך וידוי מקבל והקב"ה נוטל אותם דמעות ומניחן בבית גניזו", ובערך "מטר" כותב – ומן הידוע כי משפט התפילה לעשות בדמעות שהדמעה יוצאת מתוך מורשי הלב והיא מעידה על האדם שלבו נשבר ונדכה ויצרו נכנע ובכך תפלתו מקובלת לפני הש"ת לרצון. וכ"כ בערך "תענית" ע"ש. וכעין זה כתב המאירי בב"מ נט. – אע"פ שרוב תפילה א"א שלא לענות בה מ"מ כשהיא יוצאה ממעמקי הלב עד שהדמעה גוברת עליו מתקבל ביותר. וכ"כ רבינו יהודה ב"ר יקר בפירושו התפילות והברכות בענין נפילת אפים, דוד המלך ע"ה אומר "שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך" וזה שאנו מתפללים באמירת סליחות – "יה"ר מלפניך שומע כל בכיות שתשים דמעותינו בנאדך להיות ותצילנו מכל גזירות אכזריות כי לך לבד עינינו תלויות".

^{יד} ילקוט יוסף תפילה א הערות סימן צח – דיני כוונה בתפלה אות ג – וכתב רבינו בחיי (פרשת בראשית), דשערי דמעה לא ננעלו, כי הדמעה מכח המים שהיא מכח החסד שהוא הימין, והימין פשוטה לקבל שבים בכל עת ובכל שעה. והו"ד בכף החיים פלאגי (סימן יא אות כ') דכשם שהתענית קרבן, כך הדמעה בשעת התפלה קרבן, כנגד ניסוך המים עם הקרבנות. וכתב בשלטי הגבורים (פרק תפלת השחר) דהבוכה בתפלתו, כוכבים ומזלות בוכין עמו, ותפלתו נשמעת. ובספר החסידים (סימן לו) כתב, דאם בוכה, אפילו שאינו ראוי שתקובל תפלתו, עם כל זה יענהו ה'. ועיין בשלמי צבור (דף קב). וגם מי שנכשל במראות האסורים, כששב בתשובה תקנתו להוריד דמעות מאותם עינים שחטא על ידיהם, כמו שנאמר (תהלים קיט קלו) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך, לא נאמר על לא שמרתי תורתך, אלא על לא שמרו העינים את תורתך. וראה מה שכתב בזה בענף עץ אבות (עמוד שיד). ועיין עוד בענין בכיה בשעת התפלה, בשדי חמד חלק ט' (דף 81 ע"ב). ע"ש.

^{טו} מנחת אהרן (רבי יעקב פרדו בנו של בעל המשכיל לרוד) כלל טו – אך אם פותחין בחרטה גמורה ומקדש מחשבתו לקבל עליו באמת שלא ישוב עוד לכסלה, ואף גם זאת מוריד דמעות לפניו יתברך, ודאי אין הפרוגד ננעל בפניו דשערי דמעה לא ננעלו (ברכות לב ע"ב) כמ"ש אל דמעתי אל תחרש (תהלים לט יג). וכן אמרו בזוהר פרשת ויחי (דף רכג ע"א) כל בר נש דאושיד דמעין קמי קודשא בריך הוא אף על גב דאתגור עליה ענשא אתקרקע וכו'. וכן אמרו גם בפרשת שמות (דף כ ע"א) האי מאן דצלי ובכי עד דלא יכיל למללא בשפוטתיה האי צלותא שלימתא דאיהי מליבא ולעולם לא הדרא ריקניא וכו'. וכ"כ בשלטי הגבורים בסביב המרדכי פרק תפלת השחר (ברכות פ"ד אות ה) ג' תפלות נשמעות תפלת יחיד בדמעות בכל יום וכו', וכל הבוכה בתפלתו כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפלתו נשמעת עכ"ל.

^{טז} מדרש רבה בראשית פרשה צג פסקה יב – "ויתן את קולו בבכי" כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה שנאמר (ירמיה לא) בבכי יבואו ובתחנונים אובילים:

כאן מבאר רבנו שבכל התפילות ותחינות ובקשות שאדם אומר ובעיקר בהתבודדות, כשהדבור אליו 'ית' הוא בלב שלם דהיינו בהרגשה שהקב"ה נמצא סמוך לו ושומע אותו ואזי דבורו הוא בלב שלם באמת, אזי אם מתעורר לבכיה, היא בכיה אמיתית, שפותחת שערים דהיינו שערי דמעות.. דהיינו שדמעות המתעוררות מתוך דבור אמיתי מקירות הלב מפנימיות הנפש מעוררות רחמים בבחי' (שמות ב) ותרא נער בוכה תחמול עליו. אבל העיקר שיהיה באמת דהיינו שנובע מתפילה בלב שלם בלי פניות ושום מחשבה זרה.

עד כאן ההקדמה

*

תורה צה

לענין התבודדו' ושיחה בינו לבין קונו ואמירת תהלי' ותחינות^{טו} ובקשות. טוב מאוד^י כשזוכין לאומרם^י בלב שלם באמת עד שזוכה^י לבכות לפני הש"י כבן הבוכה לפני אביו [כא/כא].

אבל אמר שכשהאדם אומר תחינות ובקשות וחושב בלבו ומצפה שיבכה. זאת המחשבה אינה טובה. והיא מבבלת ג"כ את דעתו כי מחמת זה אינו יכול לומר הבקשות בלב שלם בשלימות.

כי צריכין בשעת אמירת תחינות ובקשות להרחיק מעצמו כל מיני מחשבות חוץ שבעולם. רק לכוון דעתו אל הדיבורים שהוא מדבר לפני השם יתברך. כאשר ידבר איש אל רעהו [בב/כג] רעהו/כד^י דייקא ולא כחבר/כז^י, דהיינו רעהו החכם וגדול ממנו שמכבדו ואוהב אותו ורגיל

^{טו} בתולד- ותחינית

^י מתולד- מאד

^י מתדצו- לאמרם

^י גם בתולד- שזוכה, ומתולד- שיבכה

^כ עיין שיחות הר"ן ז' ולקוטי עצות ראש השנה יא

^{כא} **שיחות הר"ן** ראה לעיל בשיחות, ועיין לקוטי עצות ראש השנה אות יא – בימים הנוראים צריכים לבכות הרבה, והעקר הוא להיות בבחינת נער בוכה, שישלך כל חכמתו ושכלו ויבכה לפני השם יתברך על נגעי לבבו ומכאוביו שיודע בנפשו, כמו תינוק הבוכה לפני אביו, ועל ידי זה זוכין לאתרוג נאה, וכל מה שנמשך יותר לבחינת נער בוכה, זוכה לאתרוג נאה ביותר (שהר"ן פז):

^{כב} שמות לג יא, עיין חיי מוהר"ן תלט שכך עיקר התפלה בפשיטות גמור כתינוק לפני אביו וכאיש אל רעהו. לעומת זה עיין תנא דבי אליהו רבה פ"ח שחוקיהו המלך נתחייב מיתה על שדיבר אל הקב"ה כחבר, ע"ש, כי צריך לרבר באימה וביראה וברות ובויע. וצ"ע מלק"ע התבודדות כ'

^{כג} **שמות פרק לג פסוק יא** (פרשת כי תשא) (יא) **וְדַבֵּר יְקוֹק אֱלֹהֵי מֹשֶׁה פְּנִים אֶל-פְּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וְשֵׁב אֶל-הַמַּחֲנֶה וּמְשַׁרְתּוּ הוֹשֵׁעַ בְּרִגְלוֹ נֶעַר לֹא יִמֵּשׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל: פ**

^{כד} **שמות הנדרפים** שבחנ"ך אות ח' (ווערטהימער) חבר רע עמית – רע הוא מי שהתרועע עמו באהבה רבה כרעים האהובים, וחבר הוא שנתחבר עמו באיזה דבר, ולכן גם על השיוי והדמיון יאמר חבר, כמו חבר הוא לאיש משחית (משלי כ"ח, כ"ד)....

^{כה} **חיי מוהר"ן אות תלט** (מעלת ההתבודדות א) **בראש השנה האחרון באומין היה אצלו נכדו החכם פמר ישראל בן חתנו הנגיד מורנו הרב יצחק אייזיק מקריימינטשאק. ונכדו היה עדין נער קטן בן שלש או ארבע שנים, ורבנו זכרוננו לברכה היה פבד עליו החולאת שלו כי היה סמוך להסתלקותו. ענה ואמר לנכדו הנ"ל ישראל התפלל עלי להשם יתברך שאשוב לבריאותי, השיב תן לי הוייגיריל שקף ואתפלל עליה. ענה רבנו זכרוננו לברכה הראיתם שכבר הוא גוטער יוד כי מצוה שאתן לו חפץ בשביל שיתפלל, ונתן לו. ולקח הנער הוייגיריל והלך לו ואמר בזה הלשון, גאט גאט לאז דער זיידע זיין גיוונד. וה' הנח שהספא יהיה בריא, והתחילו לשחק העומדים שם. ענה רבנו זכרוננו לברכה ואמר כף צריכין לבקש מהשם יתברך, וכי איך מתפללין להשם יתברך בענין אחר. כלומר שקף עקר התפלה להשם יתברך בפשיטות גמור פתינוק לפני אביו, כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ:**

צ"ע מתנא דבי אליהו רבה פ"ח – ישמור אדם דברים בלבו שלא יאכל עם עכו"ם על השלחן שכן מצינו בחזקיהו מלך יהודה שאכל עם עכו"ם על השלחן ולסוף נענש עליו עונש גדול מנין תדע לך כשבא סנחרב והקיף את ירושלים עמד חזקיהו בתפלה לפני הקב"ה שנאמר (מלכים ב' ט"ו:ט"ו) ויתפלל חזקיהו לפני ה' ויאמר ה' אלקי ישראל יושב הכרובים וגו' הטה ה' אונך ושמע פקח ה' עיניך וראה ושמע את דברי סנחריב וגו' וידעו כל ממלכות הארץ כי אתה ה' אלקים לבדך". נראה שהיה חזקיהו מדבר עם הקב"ה כאדם שהוא מדבר עם חבריו. מיד נחה רוח אלקים על ישעיהו הנביא, ואמר ליה ישעיהו הנביא, והלא אדם שהוא מדבר עם מי שהוא גדול ממנו הלא מרתיע כל גופו ונודעו עיניו כל אבריו המדבר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה עאכ"ז שיהא מדבר באימה וביראה וברתת ובויע. לפיכך חלה חזקיהו חולי גדול שנאמר "בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו וגו' ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה" מאי "כי מת אתה ולא תחיה"? אמר ליה הנביא מת אתה בעולם הזה ולא תחיה בעולם הבא, א"ל וכי למה? א"ל משום דלא עסקת בפריה ורביה, א"ל משום דחזאי לי ברוח הקודש דנפקו מינאי בנין דלא מעלי, א"ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה דקב"ה ליעבד, א"ל הב לי ברתך השתא אפשר דגרמא זכותא דידך ודידי ונפקו מינאי בנין דמעלי, א"ל כבר נגזרה עליך גזירה, א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צואריו של אדם אל ימנע א"ע מן הרחמים, שנאמר (איוב י"ג:ט"ו) הן יקטלני לו איחל.

אליו ומספר לו כל לבו. ואז ממילא בקל יתעורר לבו עד שיבא לבכיה גדולה באמת כבן הבוכה לפני אביו כנ"ל.

אבל כשחושב ומצפה על זה שיבכה. אזי זה וזה אינו עולה בידו. כי האמירה בעצמה נתבלבלה על ידי זה כנ"ל. כי זה שחושב ומצפה שיבכה. הוא גם כן בחי' מחשבה זרה שמבלבלת הכוונה. שאינו יכול לשמוע היטב מה שהוא מדבר עי"ז.

כי העיקר לדבר הדיבור באמת לפני השי"ת בלי שום מחשבות אחרות כלל כנ"ל. ואם יזכה לבכיה באמת מה טוב. ואם לאו לאו. ולא יבלבל אמירתו בשביל זה כנ"ל :

עד כאן ביאור חברותא לתורה צה תנינא

בשם רבי משה יהודה ליב מסאסוב (תק"ה - תקמ"ז) מובא שאמר שלשה דברים למדתי מתינוק ואחד מהם כשחסר לו משהו מיד בוכה.

וראה תהילים פרק ו' (ו) יִגְעַתִּי בְּאַנְחֹתַי אֲשַׁחֶה בְּכָל לַיְלָה מִטְתִּי בְּדַמְעֹתַי עֲרֵשִׁי אֲמֹסָה: (ח) עֲשֹׂשָׁה מִכְעַס עֵינַי עֲתָקָה בְּכָל צוּרְרֵי: (ט) סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פְּעֻלֵי אֵן כִּי שָׁמַע יְדוֹד קוֹל בְּכִיִּי: (י) שָׁמַע יְדוֹד תְּחִנָּתִי יְדוֹד תִּפְלֹתַי יְקוּחַ: עב"ל נראה לבאר שדוד המלך על מיטתו תחת הסדין היה מתבודד בבכי עד שכל מיטתו היה רטובה מדמעות וידע שתפילתו התקבלה ויסורו ממנו כל הדינים ובעלי הדינים.

